

TORE S. NYBERG: Die Kirche in Skandinavien. Mitteleuropäischer und englischer Einfluss im 11. und 12. Jahrhundert. Anfänge der Domkapitel Børglum und Odense in Dänemark. Beiträge zur Geschichte und Quellenkunde des Mittelalters 10. Sigmaringen, Jan Thorbecke Verlag, 1986. 197 s. 1 planche, 1 kort. Ca. 56 DM.

Kapitel I i Tore Nybergs nye bog behandler stiftsinddelingen i Norden set i relation til dels de lokale forhold, dels de geografiske forestillinger ved missionsærkesædet Hamburg-Bremen og ved den romerske kurie. I forlængelse af den mere fantasifulde del af den svenske ledingsforskning diskuteres først de jyske stiftsgrænsers forhold til sysler og herreder. Efter en derpå følgende undersøgelse af bispedømmernes forhold til den regionale inddeling i først og fremmest Sverige peges konkluderende på forskellen mellem en kongelig planlægning i Danmark over for en organisering »fra neden«, i tilknytning til regionalområdernes tingfællesskaber, i Norge og Sverige. På grundlag af de behandlede udenlandske kilder – først og fremmest Adam af Bremen og en række romerske bispedømme-fortegnelser – påvises derefter en forøgelse af antallet af norske og en formindskelse af antallet af svenske bispedømmer i løbet af det 12. århundrede, men da der ikke er problemer mht. den danske stiftsinddeling, er et nærmere referat af de udviklede udredninger næppe påkrævet. Kapitel I tager i høj grad udgangspunkt i svenske forskningstraditioner og problemstillinger, og at det skulle være nødvendigt som baggrund for de to følgende kapitler forekommer ikke helt overbevisende.

Af betydelig større interesse for dansk historieforskning er bogens hoveddel om domkapitlerne Børglums og Odenses ældste historie. Kapitel II behandler først det nordjyske bispedømmes tidligste historie, især de første bisper og beliggenheden af deres residens. For at finde ud af, hvornår domkapitlet i Børglum er grundlagt, undersøger Nyberg derefter både det sydvesttyske moderkloster Steinfelds historie og Danmarks stilling i den internationale strid mellem pave og kejser. Han når frem til årene o. 1140 som rimeligste forslag til tidspunktet for de første kontakter mellem Danmark og det tyske kloster. Som datterkloster af Steinfeld grundlagdes da et augustinerkorherresamfund i Børglum, der derpå i anden halvdel af århundredet antog præmonstratenserstatutterne.

Også kapitel III om benediktinerdomkapitlet i Odense i det 12. århundrede består af flere selvstændige undersøgelser: problemet omkring de første bisper, spørgsmålet om Odenses sognekirker på denne tid, den kongelige indflydelse på bise- og priorvalg, provst og senere biskop Livo og hans stilling i paveskismaet 1159-64 osv. Og her udarter de enkelte undersøgelser ofte til rene ekskursioner. Afsnittet om Livo som kongelig kapellan er karakteristisk: På grundlag af nogle forholdsvise vage udsagn i et kongebrev *formodes* det, at Livo har været kongelig kapellan, hvilket giver anledning til en udførlig og omhyggeligt dokumenteret gennemgang af eksempler på danske kapellaner, kanslere mv. i det 12. århundrede samt på forfremmelser af kapellaner til højere kirkelige embeder i England, Tyskland og Ungarn.

Tore Nybergs bog er identisk med hans »Habilitationsschrift« fra universitetet i Augsburg fra 1981 og har da også flere af de for tyske disputatser så karakteristiske træk: talrige kilde- og litteraturhenvisninger, noter på halve og hele sider osv. Som udenforstående undrer man sig ofte over nogle af de svenske forskningstraditioners særegne blanding af jordnær kildekritik og luftige spekula-

tioner (i kapitel I), men ellers er der tale om solidt arbejde. Belæstheden i den udenlandske litteratur er imponerende, men grundigheden og villigheden til at forfølge alle sidespor er næsten for stor. Bogens tre selvstændige studier opløses i en række mindre undersøgelser, og kan disse end være interessante nok hver for sig (om end uden de helt opsigtsvækkende resultater), bliver det samlede billede unægtelig noget flimrende. Man savner den gennemgående *tese*, som normalt betragtes som disputatsens kendetegn.

Per Ingesman

HANS HEUER: Das Kloster Reinbek. Beitrag zur Geschichte der Landschaft Stormarn. Quellen und Forschungen zur Geschichte Schleswig-Holsteins, hrsg. von der Gesellschaft für Schleswig-Holsteinische Geschichte 86. Neumünster, 1985. 252 s. Ill.

Denne posthume udgivelse er identisk med et doktorarbejde af 1938 fra Hamburgs universitet, idet forfatteren døde under krigen på et lazaret i Tjekkoslavalet i 1944. Men i 1982 blev arbejdet genfundet og antaget til udgivelse, og det med rette. Det er et solidt arbejde om det forholdsvis lille cisterciensernonnekloster i Stormarn, nær det nuværende Stor-Hamburg, med samlede besiddelser hen imod grænsen til Lauenburg og med to enklaver i nord og syd på østsiden af floden Bille. Som så ofte kender man ikke klostrets nøjagtige grundlæggelsestidspunkt. Man har tidligere sat det i forbindelse med holstenernes sejr ved Bornhoved i 1227, men forfatteren påviste klostrets eksistens før 1227. I korte koncentrerede kapitler beskrives dets godserhvervelser gennem tiderne indtil dets ophævelse i 1529. I et afsnit om klostrets indre organisation falder der også korte bemærkninger om de beskedne muligheder for at bedømme, om nogle af de bevarede originaler er skrevet i klostret, jfr. s. 63.

Vigtigt er det afsluttende kapitel »Urkundenverzeichnis zur Geschichte des Klosters«, hvori forfatteren beskriver de 206 breve til klostrets historie, det væsentligste kildegrundlag for hans fremstilling; heraf bestemmes de 158 som hjemmehørende i klostrets arkiv, men af dem kendes de 65 nu kun som register fra arkivregistraturer, af hvilke een allerede blev trykt i 1745 af Westphalen i Monumenta inedita. Forfatteren har fra håndskriftafdelingen i Landesarchiv på Gottorp, Abt. 400.1 nr. 170 fremdraget flere registraturer, samlet i 2 hefter. Her bør det nævnes, at det i hefte 2, »verschiedene Verzeichnisse«, beskrevne »Hauptregister«, *Reinebekische Originalbriefe*, af forfatteren bestemt som en originalregistratur fra 17. århundredes slutning, rimeligvis er en afskrift af et af eksemplarerne af registraturen maj 1603 over brevene i »F. G. Gewelbe« ved kansleren Nicolaus Junge og arkivsekretæren Hieronymus Moller, nu Rigsarkivet, arkivvæsenets arkiv, afsnit 3 pk. 14 og 15, ældre arkivregistraturer fra Gemeinschaftliches Archiv. Et indicium er Heuers Urkunde nr. 7 af 1238 om Grande, gengivet efter Westphalen; i noten hertil citeres den udaterede registratur fra verschiedene Verzeichnisse med navneformen *Gra*. I 1603-registraturen genfindes teksten med Grande, men blækket er tværet ud over *nde*. Westphalen-registraturen registrerer 3 pavebullaer samt et pantebrev, som ikke genfindes i de ældre registraturer, og yderligere to breve om Tumby og Østerholm, Heuers nr. 168. Dem tager han med rette afstand fra som hørende til Mårkær klostres arkiv; begge breve eksisterer endnu, Rep. 2. rk. nr. 2319 og 6119. Det gottorpske hefte 2